

УДК 343.326

БІОЛОГІЧНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК НАЙБІЛЬШ НЕБЕЗПЕЧНИЙ ВИД ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ (СТ. 258 КК УКРАЇНИ)

Чередниченко К.Ю., Глинська О.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У роботі проаналізовано поняття «терористичного акту» та «біологічного тероризму». Наведена статистика вчинення актів біологічного тероризму за минуле десятиліття. Досліджено біологічний тероризм як злочин, відповідальність за який передбачена ст. 258 Кримінального Кодексу України. У статті звернута увага на групи суб'єктів, які найчастіше вчиняють біологічні терористичні акти, та на мотиви, якими керуються терористи. Проведено розмежування понять «біотероризм» та «бiodиверсія».

Ключові слова: біологічний тероризм, біологічні агенти, біобезпека, технології подвійного призначення, біологічна зброя.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток технологій у медицині, біології, генетиці, хімії та інших природничих науках має не лише позитивні наслідки, але й породжує можливість застосування біологічних та хімічних агентів для досягнення злочинних цілей. З давніх часів люди намагалися використати біологічну зброю для отримання чисельної переваги у війнах, усунення конкурентів у боротьбі за престол, залякування та винищення великих груп населення. Саме тому ми й хочемо більш детально проаналізувати поняття «біологічного тероризму», дослідити статистичні дані щодо випадків біологічного тероризму, а також проаналізувати біологічний тероризм як вид терористичного акту, передбачений ст. 258 Кримінального Кодексу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню поняття «тероризм» присвятили свої наукові праці такі вчені, як Ю.А. Лапутіна, В.С. Канцір, О.В. Сав'юк, І.В. Шкурат та багато інших. Аналіз теоретико-прикладних аспектів тероризму здійснили Т.З. Гарасимів та Н.П. Тиндик. М.А. Андрейчин, В.С. Копча дослідили біологічний тероризм в аспекті стародавньої та нової історії. Поза межами уваги більшості вчених залишилося виокремлення біологічного тероризму з усіх видів тероризму та його детальне дослідження. Крім того, майже усі наукові праці досліджують біологічний тероризм скрізь призму біологічних агентів. Ми ж пропонуємо розглянути біологічний тероризм, як склад злочину, передбачений ст. 258 Кримінального Кодексу України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У працях вчених та дослідників, які були перераховані вище, «біологічний тероризм» розглядається більше теоретично, ніж практично. Аналізується вплив біологічних агентів на організм людини, але не надається характеристика біологічного тероризму як одного із найбільш небезпечних злочинів. У роботі буде зроблено акцент на статистичні дані, щодо вчинених актів біологічного тероризму, проаналізовано склад злочину та відповідальність за вчинення терористичного акту. Більш того, ми спробуємо дослідити мотиви, якими керуються терористи під час вчинення актів біологічного тероризму, та виокремити групи суб'єктів, які найчастіше вчиняють терористичні акти, використовуючи при цьому біологічні агенти.

Постановка завдання. У статті буде звернена увага на такий склад злочину, як терористичний акт, відповідальність за який передбачена ст. 258 Кримінального Кодексу України, а саме, на один із видів тероризму – біологічний тероризм. Аналіз статистичних даних, виокремлення мотивів, якими керуються злочинці при вчиненні актів біологічного тероризму, дадуть можливість попередити вчинення таких злочинів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» терористичний акт – це злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України [1]. Тероризм, який полягає у суспільно-небезпечній діяльності, може підлягати розмежуванню за різноманітними критеріями. Деякі вчені поділяють тероризм на внутрішній та міжнародний, інші намагаються провести розмежування в залежності від суб'єкта, використаних засобів чи способів вчинення злочинів. У рамках нашому дослідженню вважаємо за потрібне звернути увагу на інших поділ, відповідно до якого розрізняють сільськогосподарський, інформаційний, хімічний, ядерний, технологічний та біологічний тероризм.

На нашу думку, найбільш небезпечним є саме біологічний тероризм, який полягає у застосуванні державою, злочинною організацією чи окремим індивідуумом проти населення біологічної зброї, у якості якої виступають мікроорганізми чи отруйні речовини. Небезпечність такого виду тероризму полягає у відсутності контролю поширення, неможливості швидкого припинення терористичного акту та ліквідації наслідків, а також у великій кількості людських жертв.

Під час дослідження цікавим фактом для нас виявилось те, що Закон України «Про боротьбу з тероризмом» містить визначення лише таких понять, як «тероризм» та «терористичний акт», чого не достатньо для встановлення особливостей кожного із видів тероризму. Саме тому пропонуємо звернутися до доктринальних визначень, за допомогою яких можна встановити основні ознаки біологічного тероризму.

А.Ю. Лапутіна вважає, що біологічний тероризм – тип тероризму, що здійснюється шляхом створення або розповсюдження біологічних агентів (бактерій, вірусів або токсинів), розроблен-

ня методів їхньої доставки як у природній, так і в модифікованій людині формі, тобто з використанням біологічної зброї [2, с. 17]. А.Ю. Лапутина у своєму дослідженні зосереджує увагу і на такому понятті, як «технології подвійного призначення», суть яких полягає в тому, що це певні корисні біотехнології, які можна використовувати з метою свідомого нанесення шкоди здоров'ю чи життю людини.

За статистичними даними на момент 2014 року, за минуле десятиліття у світі відбулося 262 інциденти із застосуванням біологічних агентів. Із них 157 (60%) розглядали як випадки тероризму, 105 (40%) – як карні злочини, включаючи шантаж або спроби убивства. З усіх випадків біологічного терору з 1900 р. і до середини 2001 р. 66% становили помилкові випадки або розіграш, 21% – нереалізовані погрози атаки, 13% – випадки використання біологічних агентів. При цьому 24% із зафіксованих терористичних атак з їх використанням відбувалися на території США. До середини 2001 р. було зареєстровано 77 смертельних випадків, що сталися в результаті застосування біологічних агентів як у терористичних інцидентах, так і в карних злочинах [2, с. 17].

Дана статистика вказує на наявність проблем щодо попередження та розкриття злочинності, а саме, випадків біологічного тероризму. Біологічний тероризм – один із найбільш небезпечних злочинів через його вплив на людський організм та велику кількість летальних випадків. Саме тому, ми й пропонуємо розглянути біологічний тероризм як склад злочину, передбаченого ст.258 Кримінального Кодексу України.

Незважаючи на те, що для встановлення наявності у діячів особи суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 258 КК України необхідно лише наявність прямого умислу та мети, аналіз статистичних даних та наукової літератури дозволив виділити найбільш розповсюджені мотиви біологічного тероризму, які полягають у:

- прискоренні досягнення націоналістичних чи сепаратистських цілей;
- помста або реванш за реальну чи уявну шкоду (образу);
- протест проти діючої політичної влади [3].

Варто зазначити, що вказані вище відомості не впливають на кваліфікацію, однак, мають важливе значення для попередження та розкриття злочинної діяльності терористичних груп та врятування цивільного населення від вражаючої сили біологічних агентів.

При аналізі особливостей зазначеного злочину, ми змогли виокремити декілька умовних груп суб'єктів, які вчиняють акти біологічного тероризму. Вони кардинально відрізняються один від одного засобами вчинення актів тероризму, цілями та мотивами. На нашу думку, найбільш небезпечними є радикальні групи, які найчастіше керуються релігійними мотивами під час вчинення терористичних актів. Прикладом такої організації може слугувати японська секта «Аум Синрике» (Aum Shinrikyo), яка вважається відповідальною за використання фосфорорганічної отруйної речовини нервово-паралітичної дії зарину у Токійському метро у 1995 році.

Також, виділяють невеликі групи, які володіють досить невеликими можливостями та переслідують

більш вузькі цілі, порівняно з організаціями, наведеними вище. Яскравим прикладом такої групи можна вважати «Раджнишис», яка намагалася вплинути на результати виборів місцевих органів влади у штаті Орегон [4; с. 4]. Секта заразила овочевий салат збудником сальмонельозу внаслідок чого більш ніж у 753 осіб була виявлена хвороба.

До третьої групи можна віднести групи декількох осіб або окремих індивідумів, які використовують біологічні агенти з метою вчинення вбивств чи залякування населення. Найчастіше, такі дії спрямовані на одну чи декількох людей та використовуються як спосіб шантажу, вимагання чи залякування.

Під час написання роботи та проведення дослідження нами було виявлено, що деякі вчені ототожнюють чи підмінюють поняття, вважаючи біотероризм та біодиверсію синонімами. Проаналізувавши положення Кримінального кодексу України, ми можемо без будь-яких проблем провести розмежування цих складів злочинів. Адже, сам факт використання біологічних агентів для досягнення поставлених злочинних цілей не робить вчинене біологічним тероризмом.

Метою будь-якого терористичного акту відповідно до ст. 258 КК може бути порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, вплив на прийняття рішень органами влади, привернення уваги громадськості до певних поглядів винного [5]. У той час, як метою біодиверсії обов'язково має бути ослаблення держави, яке може бути досягнуто за допомогою використання біологічних агентів для зниження чи зруйнування командних пунктів, органів контролю, комунікації та інше.

Ми переконані, що для боротьби з актами біологічного тероризму не достатньо керуватися лише активами національного законодавства, необхідно використовувати й міжнародно-правові акти, договори. Дослідження міжнародно-правових актів показало, що існує досить багато актів, які спрямовані на протидію біологічному тероризму та використанню біомедичних технологій за їхнім цільовим призначенням. До таких актів відносимо:

- «Конвенція про заборону розвитку, виробництва і зберігання бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та її знищення», підписана 10.04.1972 р.;

- Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (підписана 27.01.1977 р., дата ратифікації – 17.01.2002 р., дата набуття чинності для України – 14.06.2002 р.);

- «Протокол про заборону використання у війні асфіктичних, токсичних та інших газів і бактеріологічних методів війни», підписаний 17.07.1925 р. у Женеві більшістю країн світу;

- Конвенція Ради Європи про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини (1997) та інші.

Застосування цих актів усіма державами та виконання тих зобов'язань, які покладаються Протоколами, Конвенціями на держав, дозволить зменшити кількість випадків вчинення актів біологічного тероризму.

Висновки з даного дослідження та перспективи. У якості підсумку необхідно зазначити, що якщо раніше біологічний тероризм не був такою серйоз-

ною загрозою для суспільства через страх злочинців опинитися у числі постраждалих від використаного біологічного агента, то наразі є можливість досить легко уникнути цього. Для попередження випадків біологічного тероризму ми пропонуємо:

1. Відкрити спеціалізовані курси для лікарів, рятувальників, працівників аварійних служб.
2. Регулювати кількість наявної вакцини від тих біологічних агентів, які можуть бути застосовані терористами.

3. Посилити відповідальність не лише за використання біологічних агентів під час терористичних актів, але й за розроблення таких речовин у злочинних цілях.

Крім цього, вважаємо за потрібне внести зміни до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» та надати у Законі легальне визначення поняття «біологічний тероризм». Це дасть можливість зробити регулювання більш комплексним та спеціалізованим.

Список літератури:

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 25, ст. 180 (остання редакція від 29.07.2018).
2. Лапутіна А.Ю. Світовий досвід організації та правового забезпечення протидії біологічному тероризму / А.Ю. Лапутіна // Наука і практика. Міжвідомчий медичний журнал. Медичні аспекти національної безпеки. – Вип. № 1(2). – 2014. – С. 17-21.
3. Tucker J.B. Historical trends related to bioterrorism: an empirical analysis // Emerg. Infect. Disease. 1999. V. 5, № 4, p. 498-504.
4. Васильев Н.Т., Тарасов М.Ю., Поклонский Д.Л. Биологический терроризм: прошлое, настоящее, будущее / Н.Т. Васильев, М.Ю. Тарасов, Д.Л. Поклонский // Вирусологический центр ЦНИИ микробиологии МО РФ, г. Сергиев Посад. – ВИНТИ, Химическая и биологическая безопасность. – 2002. – № 6. – С. 3-10.
5. Кримінальний кодекс України : станом на 1 квітня 2018 року. – Х.: Право, 2018. – 272 с.

Чередниченко К.Ю., Глинська О.В.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

БИОЛОГИЧЕСКИЙ ТЕРРОРИЗМ, КАК НАИБОЛЕЕ ОПАСНЫЙ ВИД ТЕРРОРИСТИЧЕСКОГО АКТА (СТ. 258 УК УКРАИНЫ)

Аннотация

В работе проанализированы понятия «террористического акта» и «биологического терроризма». Приведена статистика совершения актов биологического терроризма за прошедшее десятилетие. Исследован биологический терроризм как преступление, ответственность за которое предусмотрена ст. 258 Уголовного кодекса Украины. В статье обращено внимание на группы субъектов, которые чаще всего совершают биологические террористические акты, и на мотивы, которыми руководствуются террористы. Проведено разграничение понятий «биотерроризм» и «биодиверсия».

Ключевые слова: биологический терроризм, биологические агенты, биобезопасность, технологии двойного назначения, биологическое оружие.

Cherednychenko K.Y., Glinskaya O.V.

Yaroslav Mudryi National Law University

BIOLOGICAL TERRORISM AS THE MOST DANGEROUS TYPE OF TERRORIST ACT (ART. 258 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

Summary

The work analyzed the concept of “terrorist act” and “biological terrorism”. The statistics of acts of biological terrorism over the past decade has been given. Biological terrorism is investigated as a crime, responsibility for which is provided for by Article 258 of the Criminal Code of Ukraine. The article draws attention to the groups of subjects that most often commit biological terrorist acts, and to the motives that guide the terrorists. A distinction has been made between the concepts of “bioterrorism” and “bio-diversion”.

Keywords: biological terrorism, biological agents, biosafety, dual-use technologies, biological weapons.